

УДК 330:338.1

Мельник О.І.*кандидат економічних наук,
асистент кафедри економіки підприємства та управління персоналом
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича***Мельник А.Г.***кандидат економічних наук,
асистент кафедри економіки підприємства та управління персоналом
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича***Мануйлов В.С.***магістр кафедри економіки підприємства та управління персоналом
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

МІЖГОСПОДАРСЬКІ ЗВ'ЯЗКИ АГРАРНОГО ТА ПРОМИСЛОВИХ СЕКТОРІВ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

INTER-FARM COMMUNICATION THE AGRICULTURAL AND INDUSTRIAL SECTORS OF UKRAINE'S ECONOMY

АНОТАЦІЯ

У статті проведено аналіз міжгосподарських зв'язків аграрного та промислових секторів економіки України. Розглянуто економічні аспекти співпраці аграрних суб'єктів господарювання з промисловими, їх подальші перспективи конкурентоспроможного розвитку.

Ключові слова: аграрний сектор, промисловість, переробна промисловість, міжгосподарські зв'язки, національна економіка.

АННОТАЦІЯ

В статье проведен анализ межхозяйственных связей аграрного и промышленных секторов экономики Украины. Рассмотрены экономические аспекты сотрудничества аграрных субъектов хозяйствования с промышленными, их дальнейшие перспективы конкурентоспособного развития.

Ключевые слова: аграрный сектор, промышленность, перерабатывающая промышленность, межхозяйственные связи, национальная экономика.

ANNOTATION

In the article the analysis of inter-farm linkages of the agricultural and industrial sectors of Ukraine's economy. Discussed development, economic cooperation of agricultural entities industrial, their future prospects of competitive development.

Keywords: agrarian sector, industry, processing industry, inter-farm communication, national economy.

Постановка проблеми. Економічна криза, яка триває кілька останніх років, спричинила вплив на всі сектори економіки України, а особливо на аграрний сектор і промисловість, адже ці види діяльності безпосередньо поєднуються з іншими в процесі обміну. Передумовою виникнення економічних міжгосподарських зв'язків є узгодженість економічних інтересів суб'єктів виробничо-технологічної взаємодії, а також реалізація інтересу самого суб'єкта здійснення підприємницької діяльності. Міжгосподарські зв'язки виникають як результат зміни виробничих відносин, і всі вони відображаються в зацікавленості суб'єктів господарювання.

В умовах постійного прогресивного розвитку підприємництва важливу роль відіграють новітні технології, які впроваджуються на підприємствах; постійне оновлення; закупівля нових більш ефективних інструментів вироб-

ництва та техніки. Розвиток аграрного та промислових секторів національної економіки дає змогу оптимізувати пропорції між ними, створює передумови для поступового скорочення витрат на міжгосподарських стижах, скорочення витрат на управління агропромисловим виробництвом, сприяє вирішенню багатьох поставлених завдань в економіці країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості теоретичних та практичних аспектів міжгосподарських зв'язків аграрного та промислового секторів, їх суб'єктів господарювання знайшли своє відображення в працях багатьох вітчизняних науковців, таких як В. Андрійчук, Ю. Богатина, В. Лапа, Ю. Лопатинський, О. Малецька, А. Нестерович, В. Шеремета. До зарубіжних учених, що зробили значний внесок в аграрно-промислові зв'язки та їх проблеми, можна віднести Р. Акрілла, М. Йовановича, М. Трейсі, Р. Феннелла, М. Чіні та багато інших. Проте, незважаючи на всі їх досягнення та внески в ці проблеми, виникає ще багато питань, які потребують подальшого розвитку.

Мета статті полягає у проведенні аналізу та визначенні особливостей розвитку міжгосподарських секторальних зв'язків між аграрним та промисловими секторами економіки України, обґрунтуванні їх взаємодії, тенденцій та напрямів конкурентоспроможного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринкові умови господарювання в економіці в Україні позначені необхідністю перебудови, вдосконалення та розвитку міжгосподарських зв'язків, особливо між аграрним і промисловими секторами. Ці сектори є найпотужнішими складовими подальшого ефективного розвитку національної економіки. Україна має всі необхідні умови для розвитку цих секторів. Агропромисловість є структурованою системою, в якій оптимально поєднуються галузі сільськогосподарського виробництва, харчової, добувної, переробної промисловості, діяльність яких

пов'язана з виробництвом, переробкою і збутом продукції. Ці сфери підприємництва можуть розвиватися на основі комплексування та інтеграційних процесів, тобто комбінування та кооперування виробництв.

Аграрне підприємство – це юридична особа, основним видом діяльності якої є виробництво та переробка сільськогосподарської продукції, виручка від реалізації якої становить не менше 50 відсотків загальної суми виручки. Підприємства в Україні функціонують відповідно до їх правового статусу, визначеного Господарським кодексом України, Законами України, «Про підприємництво», «Про господарські товариства», «Про сільськогосподарську кооперацію» тощо. В умовах зростаючої економіки суб'єкти господарювання не зможуть ефективно працювати, якщо не матимуть свободи в праві вибору виду економічної діяльності та вибору ринків збуту виготовленої продукції. На відміну від промисловості, аграрний сектор залежить від природно-географічних факторів та наявності ресурсів (природно-кліматичних, земельних, водних).

Промисловість (добувна промисловість і розроблення кар'єрів; переробна промисловість; постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря; водопостачання, каналізація та поводження з відходами) є основою національної економіки.

Суб'єкти господарювання як промислових секторів, так і аграрного сектору функціонують в умовах жорсткої конкуренції, адже кожен виробник ставить перед собою мету якомога ефективніше і раціональніше використати виробничі ресурси, повноцінно задовольнити потреби споживачів порівняно з конкурентами та отримати прибуток від своєї діяльності.

Галузі і підгалузі промисловості у взаємодії із сільським господарством забезпечують виробництво продовольчих товарів (харчова, борошняно-круп'яна, м'ясна, молочна та інші галузі промисловості), виробляють для агропромислового комплексу промислові засоби виробництва (сільськогосподарські машини і технологічне обладнання) та предмети праці (мінеральні добрива, хімічні меліоранти, пестициди, карбіцити, мікробіологічні добавки тощо) [5], що позитивно впливає на розвиток економіки країни. Проте у сучасних умовах господарювання спостерігаємо низький рівень розвитку саме підтримуючих секторів аграрного сектору економіки України.

Аграрне виробництво розвивається у взаємозв'язку з промисловим. Кожен його вид економічної діяльності має певні економічні, технологічні та організаційні зв'язки з певними видами діяльності промисловості. Розвиток цих зв'язків відбувається на основі вертикальної кооперації й агропромислової інтеграції, з яких перша є планомірним організованим співробітництвом аграрних і промислових підприємств, які на основі суспільного поділу праці

беруть участь у різних технологічних процесах: здійснюють виробництво сільськогосподарської продукції, її переробку, зберігання та реалізацію; друга є процесом постійного поглиблення економічних, технологічних і організаційних зв'язків між окремими суб'єктами, підприємствами аграрного господарства та промисловості, сукупністю різноманітних і конкретних заходів, які об'єднують зусилля окремих самостійних господарств, підприємств і організацій у виробництві агропромислової продукції.

Згідно з аналізом статистичних даних за січень-серпень 2016 року обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) порівняно з 2015 роком цього ж періоду збільшився на 123 854,5 млн. грн. (11,52%), а обсяг продукції аграрного сектору за січень-вересень збільшився на 35 416,0 млн. грн. (8,74%).

Дані підтверджують, що обсяги реалізованої промислової та аграрної продукції збільшились у 2016 році порівняно з 2015 роком. Наслідком цього може бути те, що покращилась забезпеченість підприємств трудовими ресурсами та зросла інтенсивність їх використання, також більшість підприємств починає переходити на раціональніше використання основних засобів виробництва, внаслідок чого збільшується виробнича потужність. Велике значення мають сировина та матеріали, які використовуються, тому підприємства намагаються найраціональніше дотримуватися правила «ціна та якість», адже не мають бажання втрачати своїх потенційних споживачів.

Аналіз показників таблиці «витрати-випуск» дає комплексну характеристику процесів, що відбуваються в економіці України загалом і в окремих її складових. Хоча звітні таблиці «витрати-випуск» відстають від реального економічного процесу принаймні на один рік, використання їх структурних співвідношень дає змогу отримати цілу низку важливих для економічного управління розрахунків.

Дані таблиці «витрати-випуск» (міжгалузевого балансу) показують нам, як розкриваються виробничі зв'язки між видами економічної діяльності України та як відбувається сам процес відтворення, вартісний склад валового внутрішнього продукту, його використання на кінцеве споживання.

Завдяки даним табл. 1 можна сказати, що у 2014 році сукупний обсяг виробленої продукції в Україні становив 2 936 087 млн. грн., із нього 1 863 929 млн. грн. – це проміжне споживання, а 922 255 млн. грн. припадає на валову додану вартість.

Сукупний обсяг випуску аграрного сектору економіки у 2014 році склав 455 608 млн. грн., із якого проміжне споживання дорівнює 206 166 млн. грн. З цього впливає, що 45,25% сукупного випуску аграрного сектору було спожито іншими секторами економіки. Отже, валова додана вартість аграрного сектору економіки України становить 165 934 млн. грн., а

Таблиця 1

**Міжсекторальна характеристика аграрного
та промислових секторів економіки України у 2014 році, млн. грн.**

Сектор економіки	Проміжне споживання							
	Аграрний сектор	Промисловість	Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	переробна промисловість	виробництво та розподіл електроенергії, газу та водопостачання	Сфера виробництва товарів	Сфера надання послуг (оптова, роздрібна торгівля, ремонт)	Економіка загалом
Аграрний сектор	111 413	85 504	257	85 135	112	197 246	8 920	206 166
Промисловість	88 825	800 249	63 868	629 743	106 638	952 942	62 779	1 015 721
зокрема: добувна промисловість і розроблення кар'єрів	2 799	214 880	16 063	137 487	61 330	221 721	1 937	223 658
переробна промисловість	80 735	499 818	30 067	442 954	26 797	650 414	54 086	704 500
виробництво та розподіл електроенергії, газу та водопостачання	5 291	85 551	17 738	49 302	18 511	92 239	6 756	98 995
Будівництво	405	2 861	655	1 413	793	39 581	1 804	41 385
Сфера виробництва товарів	200 643	888 614	64 780	716 291	107 543	1 189 769	73 503	1 263 272
Сфера надання послуг (оптова, роздрібна торгівля, ремонт)	58 933	351 881	22 110	329 068	703	412 658	18 551	431 209
Усього витрат	259 576	1 240 495	86 890	1 045 359	108 246	1 602 427	92 054	1 694 481
Усього витрат (включаючи націнки та податки на продукти)	285 534	1 364 545	95 579	1 149 895	119 071	1 762 670	101 260	1 863 929
Валова додана вартість	165 934	475 591	86 014	327 651	61 926	684 846	237 409	922 255
Сукупний випуск продукції	455 608	1 864 821	194 469	1 488 625	181 727	2 489 425	446 662	2 936 087

Джерело: складено авторами на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця 2

Кінцеве використання валового випуску секторів економіки у 2014 році

Сектор економіки	Проміжне споживання	Кінцеві споживчі витрати	Валове нагромадження капіталу	Експорт	Імпорт	Використання продукції
Аграрний сектор	206 166	152 502	7 073	110 795	-31 974	455 608
Промисловість	1 015 721	725 076	78 614	–	-677 940	1 864 821
зокрема: добувна промисловість і розроблення кар'єрів	223 658	14 798	-10 315	57 142	-113 870	194 469
переробна промисловість	704 500	678 243	88 929	451 705	-562 760	1 488 625
виробництво та розподіл електроенергії, газу та водопостачання	98 995	32 035	0	7 729	-1 310	181 727
Сфера виробництва товарів	1 263 272	879 136	201 139	516 576	-710 563	2 489 425
Сфера надання послуг (оптова та роздрібна торгівля, ремонт)	431 209	3 827	3 231	76 918	-46 065	669 334
Усього витрат	1 694 481	882 963	204 370	593 494	-756 628	3 158 759

Джерело: складено авторами на основі даних Державної служби статистики України

це 36,4% валової доданої вартості загалом від сукупного випуску продукції.

Проводячи аналіз міжгалузевого балансу, можна побачити, скільки потрібно залучати ресурсів з інших секторів для виробництва і реалізації продукції іншого певного сектору. Це все дає підстави вважати таблицю «витрати-випуск» інформаційною базою й інструментом для проведення різних аналітичних розрахунків.

У табл. 2 наведено кінцеве використання валового випуску за секторами в економіці України у 2014 році, яка включає в себе проміжне споживання, кінцеві споживчі витрати, валове нагромадження капіталу, експорт та імпорт.

Можна підсумувати, що, досліджуючи міжгалузевий баланс, маємо змогу чітко побачити, які тісні зв'язки відстежуються між досліджуваними секторами економіки України, як вони взаємодіють.

Розвиток агропромисловості сприяє підвищенню продуктивності праці, технічному нівелюванню сільського господарства і промисловості, підвищенню самозабезпеченості країн власними продуктами харчування, полегшенню та економії праці домогосподарок у процесі приготування їжі, підвищенню кваліфікації робочої сили, зменшенню аграрного перенаселення та впорядкування соціальної міграції [7], що вказує на тісні міжгосподарські зв'язки аграрного та промислового секторів економіки.

У перспективі процеси концентрації сільськогосподарського виробництва будуть характерні не тільки для великих та середніх суб'єктів господарювання, але й для малих та господарств населення. Це дасть змогу дрібним сільськогосподарським товаровиробникам поступово трансформуватись у більш дієві організаційно-правові форми господарювання та підвищувати свою конкурентоспроможність, конкурентоспроможність аграрного сектору й економіки країни загалом [8, с. 5]. Конкурентоспроможний розвиток аграрного сектору позитивно вплине на його міжгосподарські зв'язки з іншими секторами економіки України, зокрема промисловими.

В умовах ринкової економіки взаємовідносини між аграрними та промисловими суб'єктами господарювання розвиваються на основі виробничо-технологічних і товарно-грошових відносин. Перші продають сировину про-

мисловості, другі її купують у тих виробників, де вона найдешевша. Міжгосподарські зв'язки аграрного та промислового секторів економіки України дають змогу краще використовувати природні та трудові ресурси, досягнення науки та техніки, впроваджувати індустріальні методи у виробництві аграрної продукції, а також відкривають широкі можливості для зростання обсягів виробництва й зниження собівартості продукції [1].

Висновки. Виходячи з написаного та проаналізованого вище, можна зробити висновки, що аграрний та промислові сектори економіки України мають тісні зв'язки, адже вони взаємопов'язані та не можуть існувати окремо. Ці сектори економіки об'єднані в один функціонуючий і цілісний механізм.

Аналізуючи та досліджуючи міжгалузевий баланс, ми побачили, що практичне застосування його досить велике. За допомогою таблиці «витрати-випуск» можна спостерігати взаємозалежність між видами економічної діяльності та дійти висновку, що аграрний та промисловий сектори національної економіки України відіграють значну роль для країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрійчук В. Економіка аграрних підприємств / В. Андрійчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://posibniki.com.ua/post-agrarni-pidpriemstva-i-oh-virobnichi-vitraty-i-kincevi-rezultati-diyalnosti>.
2. Багатогалузева статистична інформація // Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Гайворонський В. Аграрне право України / В. Гайворонський, В. Жушман [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uristinfo.net/agropravo/7-2010-12-17-15-40-15/134-r10.html>.
4. Мочерний С. Економічна енциклопедія : у 3 т. / С. Мочерний та ін. – К. : Академія, 2000 – . – Т. 1. – 2000. – 864 с.
5. Аграрна економіка і ринок / [Р. Іванух, С. Дусановський, Є. Білан]. – Тернопіль : Збруч, 2003. – 305 с.
6. Любченко Н. Організація виробництва / Н. Любченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lubbook.org/_556_glava_2_hm.
7. Бібліотека економіста : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://library.if.ua/book/61/4379.html>.
8. Лопатинський Ю. Особливості трансформації структури аграрного сектора економіки України / Ю. Лопатинський, О. Мельник // Агросвіт. – 2013. – № 18. – С. 3–10.